

ΠΑΟΛΟ ΤΖΟΡΝΤΑΝΟ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Ο νεαρός Ιταλός συγγραφέας που εξέδωσε το «Περί μετάδοσης», ένα χρήσιμο βιβλίο για την κρίση του νέου κορωνοϊού, μιλάει για όσα έγιναν και όσα πρόκειται να συμβούν, τονίζοντας ότι η ωριμότητα ατόμων και κοινωνιών μετριέται από την ικανότητά τους να μετατρέπουν τα δεινά σε κάτι άλλο

ΣΤΟΝ ΓΡΗΓΟΡΗ ΜΠΕΚΟ

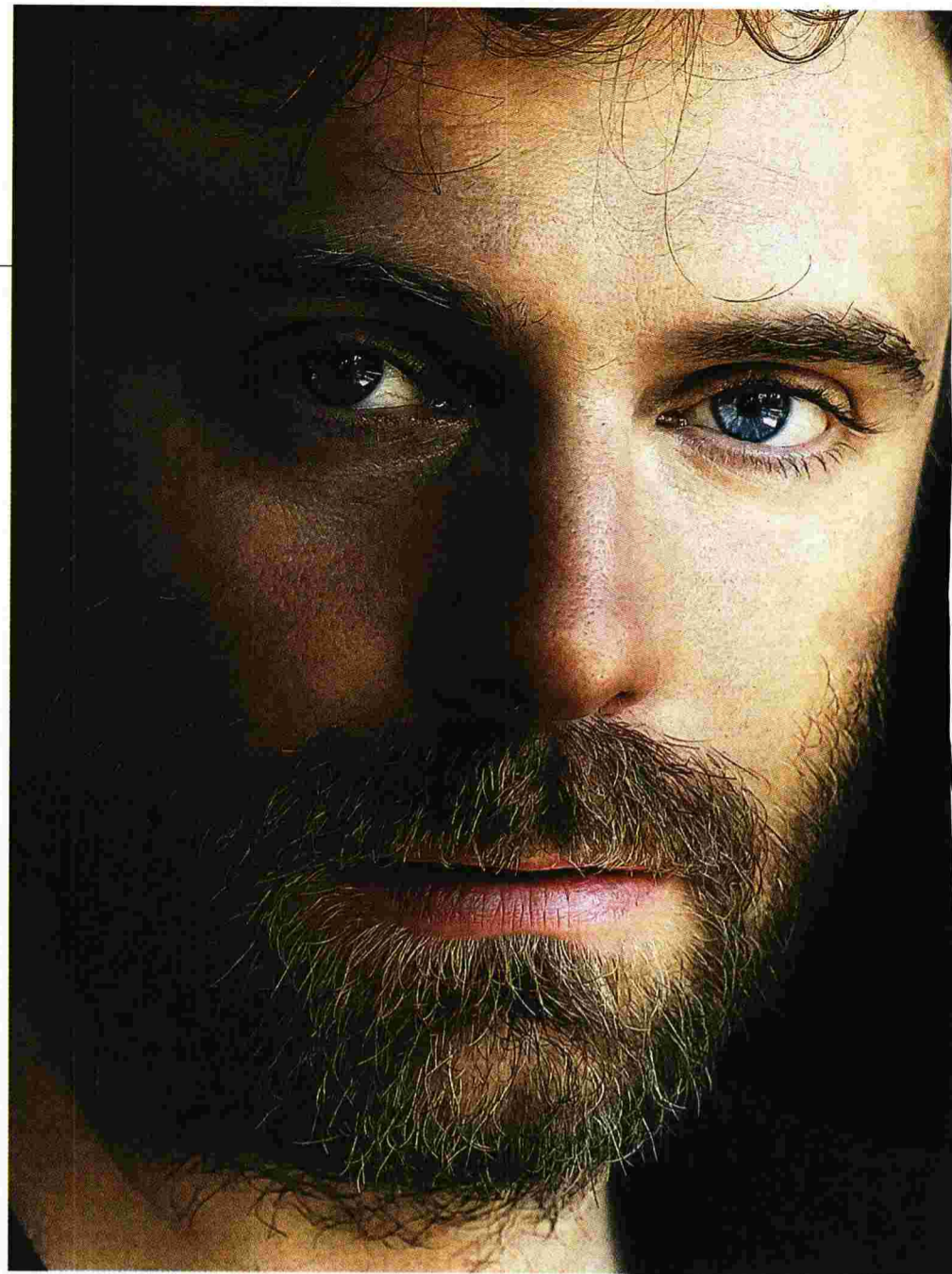
Υποθέτει κανείς ότι για έναν συγγραφέα η καραντίνα θα ήταν ίσως, υπό μία έννοια, και κάτι ευεργετικό. Για κάποιον που, υπό φυσιολογικές συνθήκες, διαβάζει συστηματικά, τι καλύτερο από μια απρόβλεπτη αύξηση του ελεύθερου χρόνου; Αυτά τα λέει η θεωρία. Η πράξη όμως λέει άλλα. «Χθες το βράδυ πέρασα πάνω από μισή ώρα περπατώντας πάνω-κάτω μπροστά στη βιβλιοθήκη, ψάχνοντας κάτι για να διαβάσω. Μου τράβηξαν την προσοχή μικρά βιβλία, ενώ πάντα μου άρεσαν τα πολυσέλιδα μ' αρέσει να χάνομαι μέσα τους. Στο τέλος δεν βρήκα τίποτα για να διαβάσω. Αυτή η πανδημία έχει αλλάξει τη δομή του χρόνου. Δεν μπορώ να συγκεντρωθώ σε μακροσκελείς αναγνώσεις. Διαβάζω πάντως όλη μέρα, ειδήσεις από όλες τις εφημερίδες, παλιές και ξένες, που καταφέρνω να ξετριπώσω. Η πραγματικότητα έχει απορροφήσει όλη μου την προσοχή επί δύο και πλέον μήνες. Οσο για το lockdown, δεν αντέχω πια τη ρητορική των διαφημίσεων που προσπαθούν να μας πείσουν πόσο ωραίο είναι να μένεις στο σπίτι και να βλέπεις τους άλλους στο Zoom. Το βρίσκω απαίσιο. Θέλω να βγω έξω, θέλω να βρεθώ μέσα στο πλήθος. Πριν από λίγες μέρες, παρακολουθούσα μια συναυλία των Radiohead στο κανάλι τους στο YouTube αλλά τη σταμάτησα στη μέση, γιατί η σκέψη ότι δεν μπορούμε να βρεθούμε σε ένα τέτοιο πλήθος μου προκάλεσε θλίψη. Είμαι υπάκουος, πρέπει να είμαστε υπάκουοι, αλλά μη μου λέτε πόσο ωραία είναι η καραντίνα» δήλωσε τις προάλλες στο «Βήμα» ο Πάολο Τζορντάνο.

Το ενδιαφέρον με τον 38χρονο Ιταλό συγγραφέα είναι ότι κατάφερε, στο πλαίσιο αυτού του εκτεταμένου περιπασιού και της έντονης ανασφάλειας, να γράψει μέσα σε λίγες μόλις ημέρες και ένα βιβλίο για την κρίση του νέου κορωνοϊού. Το «Περί μετάδοσης», ένα σύντομο δοκίμιο εκτάκτου ανάγκης για την επιστήμη, τον άνθρωπο και την κοινωνία στην εποχή της πανδημίας, κυκλοφόρησε από τον οίκο Einaudi στα τέλη Μαρτίου και αμέσως μεταφράστηκε

σε περισσότερες από είκοσι γλώσσες (η ελληνική έκδοση παρουσιάστηκε στο ένθετο «Βιβλία» της εφημερίδας την Κυριακή 19 Απριλίου). Μάλιστα, ένα μέρος των συγγραφικών δικαιωμάτων θα διατεθεί προκειμένου να υποστηριχθούν οι υγειονομικές μονάδες που μάχονται με αυταπάρνηση τον ιό SARS-CoV-2. Ο Πάολο Τζορντάνο, γεννημένος στο Τορίνο, είναι και επιστήμων, διδάκτωρ στη Φυσική των Στοιχειωδών Σωματιδίων, και βραβευμένος συγγραφέας, καθότι με το πρώτο του μυθιστόρημα «Η μοναξιά των πρώτων αριθμών» (2008) κατέκτησε το Βραβείο Strega, την υψηλότερη διάκριση της Ιταλικής λογοτεχνίας.

Η Δυσπιστία και η σύγχυση

Αραγε πώς βλέπει ο ίδιος τα πράγματα; Πιστεύει ότι η συγκεκριμένη πανδημία αποκάλυψε κάτι ουσιαστικό, κάτι πολύ δυσάρεστο ενδεχομένως, για τη σημερινή πολιτισμική μας συνθήκη; «Η εξέλιξη αυτής της επιδημίας συνοδεύτηκε, σε όλες τις χώρες, από παρόμοιες αντιδράσεις: δυσπιστία, σκεπτικισμό, σύγχυση, ψευδείς ή αντιφατικές πληροφορίες, εντατική ενήμερωση, κι άλλη σύγχυση. Από αυτές τις πτυχές, θα επικεντρωνόμουν προπάντων στη δυσπιστία: στην Ευρώπη δεν πιστεύαμε ότι είναι δυνατό να συμβεί πανδημία όταν ο ιός έπληξε την Κίνα. Στο Ηνωμένο Βασίλειο και στη Γαλλία δεν πίστευαν ότι ήταν δυνατόν όταν έπληξε την Ιταλία στις Ηνωμένες Πολιτείες όταν έπληξε την Ευρώπη, στη Βραζιλία όταν έπληξε τις Ηνωμένες Πολιτείες, και ούτω καθεξής. Αυτές οι αντιδράσεις απέδειξαν πόσο τα συγκεκριμένα πολιτισμικά όρια εξακολουθούν να επηρεάζουν πολύ έντονα το κοινό μας συναίσθημα. Διότι, στην πραγματικότητα, δεν υπήρχαν αιτίες για τις οποίες η επιδημία δεν θα έφτανε εδώ και δεν θα έφτανε παντού. Με τον ίδιο τρόπο, τώρα δεν σκεφτόμαστε καθόλου τις πιο απομακρυσμένες και πιο εκτεθειμένες χώρες, στην Αφρική, στη Νότια Αμερική, στην Ασία. Όταν λύσουμε εδώ το πρόβλημα, η υπόθεση θα έχει

τελειώσει για εμάς. Αλλά δεν είναι έτσι. Η κατάσταση αλλού μας αφορά, δεν θα αργήσουμε να το διαπιστώσουμε. Υπάρχει και μια άλλη πολιτισμική πτυχή, απολύτως σχετική, που θέλω να υπογραμμίσω: οι καθυστερήσεις των διαφόρων χωρών, της Ιταλίας όπως και άλλων μετά από εμάς, οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στην ίδια αρχή: η οικονομία δεν μπορεί να σταματήσει η οικονομία έρχεται πρώτη. Ε, λοιπόν, ανακαλύψαμε ότι αυτό δεν ισχύει. Η οικονομία δεν είναι κάτι ξεχωριστό από τα υπόλοιπα: εξαρτάται στενά από άλλους τομείς της ζωής μας, όπως είναι η υγεία. Προφανώς το είχαμε ξεχάσει. Και αυτή η ξεχασιά έχει προκαλέσει πολλές χιλιάδες θανάτους». Και είναι γεγονός, πράγματι, ότι υφίσταται ένα είδος αστόχαστης αγωνίας. Την εκφράζουν κυρίως όσοι θέλουν μεν να επιστρέψει η περιλάλητη κανονικότητα αλλά, από την άλλη μεριά, να μην αλλάξει και τίποτα.

Η παγκοσμιοποίηση ως ευρύτητα ψυχής

Ας σταθούμε όμως στην παγκοσμιοποίηση, στην οικονομία των αγορών και στην

κλιματική αλλαγή. Θα αλλάξει κάτι; «Αν με ρωτάτε αν ελπίζω ότι αυτό που συμβαίνει θα οδηγήσει σε αλλαγή θα σας απαντήσω: ναι, το ελπίζω. Αν με ρωτήσετε αν το πιστεύω, θα σας απαντήσω: όχι, δυστυχώς δεν το πιστεύω. Εφόσον τα άτομα δεν βελτιώνονται σχεδόν ποτέ από το σοκ και την ταλαιπωρία – ακριβώς το αντίθετο – πώς θα βελτιωθεί ολόκληρος πολιτισμός; Αυτή η πανδημία είναι σαν μια ακτινογραφία του πολιτισμού μας. Βλέπουμε ξεκάθαρα πολλά πράγματα που ήδη γνωρίζαμε, αλλά από τα οποία αποστρέφαμε το βλέμμα. Αν ξέραμε τουλάχιστον πώς να εκμεταλλευτούμε αυτή τη σαφήνεια της εικόνας που μας προσφέρει η επιδημία, αν αποφασίζαμε να συζητήσουμε, έστω, αργότερα, θα ήταν ήδη κάτι σημαντικό. Θα ήταν και μια ένδειξη σεβασμού προς όλους τους ανθρώπους που πέθαναν ή υπέφεραν. Επειδή η ωριμότητα των ατόμων και των κοινωνιών μετριέται, νομίζω, από την ικανότητά τους να μετατρέπουν τα δεινά σε κάτι άλλο. Γι' αυτό άλλωστε έγραψα το βιβλίο και το έγραψα τόσο γρήγορα. Για να ξεκινήσει μια συζήτηση. Πάντως, όσον αφορά την παγκοσμιοποίηση, σκέφτομαι το εξής: η παγκοσμιοποίηση είναι μια διαδικασία που φαίνεται αδύνατο να αντιστραφεί. Πρέπει όμως να μάθουμε να στεκόμαστε στο ύψος της παγκοσμιοποίησης, μέσω στενότερης συνεργασίας και ευρύτερης ψυχής, αν μου επιτρέπεται η έκφραση».

Ο εξτρεμισμός, ο φόβος και ο θυμός

Στο επίκεντρο των δημόσιων αντεγκλήσεων, πολιτικών και άλλων, βρέθηκε και η επιστήμη. «Η επιστήμη είναι η απάντηση στις ιδεολογίες. Δεν έχουμε πολλές άλλες αξιόπιστες οδηγίες εκτός της επιστήμης. Μετά από αυτό, ακόμη και η επιστήμη δεν πρέπει να θεωρείται απόλυτη αλήθεια. Η επιστήμη είναι μία από τις αλήθειες και το πρόβλημα αυτής της κρίσης είναι προπάντων πρόβλημα εναρμόνισης διαφορε-

ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΓΚΛΕΙΣΜΟΥ

«Χρειαζόμαστε αμοιβαία συμπόνια»

Ο Πάολο Τζορντάνο μοιράζεται τις σκέψεις του για τα περιοριστικά μέτρα και τον αναγκαστικό εγκλεισμό. «Ακόμη πιο δύσκολο από το να είσαι μόνος, είναι το να είσαι μαζί με οικογένεια για μεγάλο χρονικό διάστημα και χωρίς διέξοδο. Είναι μια δοκιμασία που πολλοί από εμάς δεν έχουμε ζήσει ποτέ. Προκύπτουν εντάσεις που δεν γνωρίζαμε καν ότι υπήρχαν» όλα ενισχύονται. Υπάρχουν άνθρωποι που ζουν με καταστάσεις ψυχικής δυσφορίας ή βίας ή εθισμών. Αυτό είναι ένα ακόμη κεφάλαιο αυτού του lockdown που θα ανακαλύψουμε αργότερα. Αλλά δοκιμάζεται ακόμη και η ισορροπία εκείνων που ζουν σε σχετική αρμονία. Χρειαζόμαστε πολλή αμοιβαία συμπόνια. Στο σπίτι, όλοι έχουν αποδεχθεί

ικανοί σε αυτό: όλοι να κάνουν υποχωρήσεις έναντι των άλλων, καταλαβαίνοντας ότι την επόμενη στιγμή θα χρειαστεί να κάνουν και οι άλλοι υποχωρήσεις. Όσον αφορά τα βιβλία και το να είσαι μόνος σου, πιστεύω ότι αυτές τις μέρες πρέπει να έχουμε περισσότερη συμπόνια για τον εαυτό μας απ' ό,τι συνήθως. Πολλοί άνθρωποι επιμένουν ότι αξιοποιούν στο έπακρο αυτές τις μέρες. Αλλά για μένα και το αντίθετο είναι εξίσου σοφό. Αν το μόνο που μπορείτε να κάνετε είναι να κάθεστε στον καναπέ και να βλέπετε ταινίες με υπερήρωες (μόνο τέτοιες μπορώ να δω) δεν πειράζει. Στην πραγματικότητα, μπορεί να είναι μια πιο αξιοσέβαστη χρήση του χρόνου, σε μια εποχή όπου ο κόσμος υποφέρει έτσι» καταλήγει.

«Η πανδημία ακτινογραφεί τον πολιτισμό μας»

τικών αληθειών, στιγμιαία διαφορετικών και όχι πάντα συμβατών μεταξύ τους. Επιπλέον, ακόμη και η επιστήμη δεν είναι απαλλαγμένη από ιδεολογίες και ψεύδη, το βλέπουμε. Επειδή η επιστήμη απαρτίζεται από ανθρώπους, με τις πλάνες τους και τις ατέλειές τους. Αυτή τη στιγμή οι άνθρωποι φαίνονται πιο ανοσοποιημένοι από ό,τι συνήθως στις ιδεολογίες και στον εξτρεμισμό, αλλά αυτή τη στιγμή αμφιβολίας, αυτή η κατάσταση όπου είμαστε πρόθυμοι να ακούσουμε ακόμα και την αμφιβολία της επιστήμης θα περάσει. Και θα είναι επικίνδυνο πέρασμα. Γνωρίζουμε ότι ο εξτρεμισμός εκμεταλλεύεται τον φόβο, την απογοήτευση και τον θυμό».

Το σκληρό πρόσωπο της Ευρώπης

Κάτι που, μοιραία, οδήγησε τη συζήτησή μας και στην Ευρωπαϊκή Ένωση. «Η Ιταλία βρέθηκε στο μέλλον της πανδημίας σε σύγκριση με την υπόλοιπη Ευρώπη. Όσον αφορά, όμως, το αίσθημα εγκατάλειψης εκ μέρους της Ευρώπης ή τουλάχιστον την απόσταση, πιστεύω ότι η Ελλάδα ήταν στο μέλλον σε σύγκριση με εμάς. Εχω σκεφτεί πολλά για την Ελλάδα τις τελευταίες εβδομάδες. Με αίσθημα ενοχής για την αδράνειά μου σχετικά με τις πολιτικές λιτότητας τις οποίες έχει υποστεί, επίσης στο όνομα της Ευρώπης. Πιστεύω ότι η μοναξιά της Ελλάδας υπό εκείνες τις συνθήκες, μοιάζει πολύ με αυτό που βίωσε η Ιταλία τούτη τη φορά. Δεν μιλάω εδώ ειδικά για τα ευρωμόλογα ή το ταμείο διάσωσης, δεν είναι αυτό το πεδίο μου. Και, ειλικρινά, πιστεύω ότι το πρόβλημα είναι μεγαλύτερο: το πρόβλημα είναι ότι, ακόμη κι αν αντιμετωπίζει μια κρίση υγείας, η Ευρώπη υπάρχει μόνο ως οικονομική δομή, η οποία πρέπει να προβεί σε επιχορηγήσεις ή να θέσει σε λειτουργία έναν οικονομικό μηχανισμό. Ελεπε εντελώς η συμβολική εγγύτητα, το αίσθημα ενότητας στην κρίση: το αίσθημα του ότι είμαστε όλοι στην ίδια βάρκα. Κανείς δεν έδειξε μια

ευρωπαϊκή καμπύλη μετάδοσης του ιού, για παράδειγμα. Κάθε κράτος είναι από μόνο του και η Ευρώπη είναι η κεντρική μας τράπεζα, λίγο πολύ καλοπροαίρετη. Μπροστά σ' αυτό, οι Ευρωπαίοι μπορούν να γίνουν όλο και πιο αφηρημένοι, όλο και πιο αποστασιοποιημένοι. Είναι πολύ απογοητευτικό. Θα ήταν πραγματικά καιρός να αναρωτηθούμε ειλικρινά: τι είναι η Ευρώπη για μένα; Για εμάς; Υπάρχει ως ψυχή ή ήταν απλώς μια ψευδαίσθηση με την οποία βαυκαλιζόμαστε;» διερωτήθηκε ο Πάολο Τζορντάνο.

Ο έλεγχος, οι ελευθερίες και οι κίνδυνοι

Και στη συνέχεια έθιξε ορισμένα ζητήματα που καλούμαστε όλοι θα λάβουμε σοβαρά υπ' όψιν. «Σήμερα οι κίνδυνοι είναι πολλοί. Πρέπει να ληφθούν πολύ γρήγορα δραστηκές αποφάσεις, αλλά οι συνέπειες αυτών των αποφάσεων θα μείνουν μαζί μας πολύ περισσότερο από τον κορωνοϊό. Για να πάρουμε ένα συγκεκριμένο παράδειγμα, ας σκεφτούμε τη σημασία μιας ψηφιακής εφαρμογής που θα παρακολουθεί τις κινήσεις μας και την κατάσταση της υγείας μας. Τη χρειαζόμαστε, αλλά τι θα συμβεί με αυτά τα δεδομένα; Τι εγγυήσεις έχουμε; Και πώς θα αλλάξει η ιδέα μας για την ελευθερία και το αίσθημα του ελέγχου; Όλα αυτά πρέπει να συζητηθούν όσο το δυνατόν περισσότερο τώρα ώστε να μην ανταλλάξουμε κομμάτια της ελευθερίας μας, της δημοκρατίας μας και των αξιών μας για λίγο περισσότερη ασφάλεια, τώρα που αισθανόμαστε πολύ φοβισμένοι».

* Το βιβλίο «Περί μετάδοσης – Επιστήμη, άνθρωπος και κοινωνία στην εποχή της πανδημίας» κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Πατάκη, σε μετάφραση της Σώτης Τριανταφύλλου, την οποία ο συντάκτης ευχαριστεί θερμά για την αρωγή της στη δημοσίευση της συνέντευξης.

Η οικονομία δεν είναι κάτι ξεχωριστό από τα υπόλοιπα· εξαρτάται στενά από άλλους τομείς της ζωής μας, όπως είναι η υγεία. Προφανώς το είχαμε ξεχάσει

Εχω σκεφτεί πολλά για την Ελλάδα τις τελευταίες εβδομάδες. Με αίσθημα ενοχής για την αδράνειά μου σχετικά με τις πολιτικές λιτότητας τις οποίες έχει υποστεί, επίσης στο όνομα της Ευρώπης. Πιστεύω ότι η μοναξιά της Ελλάδας υπό εκείνες τις συνθήκες, μοιάζει πολύ με αυτό που βίωσε η Ιταλία τούτη τη φορά